

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 28. aprila 1880.

Obseg: Ali zadostuje dandanes kmetovalcu, da le po stari navadi kmetuje? — Lim — dober gnoj sadnim drevesom. — Gospodarske novice. — Zapisnik o 16. občnem zboru Matice slovenske 14. aprila. (Dalje.) — Slovenska mapa iz leta 1775. — Govor poslanca viteza Schneida v zbornici poslancev 23. aprila. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Ali zadostuje dandanes kmetovalcu, da le po stari navadi kmetuje?

Spisal prof. Fr. Povše.

Sleherna dobra nova stvar potrebuje več časa, da se vdomači med narodom; prav tako je tudi s podukom ljudstva kmetijskega stanú. Al železna sila bo pripomogla, da se bo prepotrebni kmetijski poduk vendar-le vsem oviram nasproti, katere se od raznih strani stavijo, razširil med kmetovalce, ki se morajo ravnati po zahtevah svetá, prav tako kakor obrtniki. Oni morajo korakati s časom in njega razmerami, ako nočejo, da propadejo. Sliši se pogostoma ne le od nevednega kmeta, temuč tudi tu in tam od omikanih, pa kmetu nič kaj prijaznih ljudi, da kmetovalec naj le pridno dela od ranega jutra do pozne noči; naj bode varčen, pa bo šlo dobro.

Tudi jaz pritrjujem, da v teh lastnostih tiči jedro kmetovalčeve sreče; pa pridružiti se mora tem lastnostim tudi razumnost, poznanje razmer, katere nastajajo po širocem svetu vsled najrazličniših novosti, ki so uže marsikateremu prekrižale njegova načela in načrte.

Opozorujem le na železnice, katere sedaj prepregajo skoro ves svet. Pa če so uže železnice tolikega vpliva na kupčijske razmere, vsled katerih ali pada ali raste cena kakega blagá, koliko pač več nam kmetovalcem nevarnost pretí od prekomorskih krajev, posebno od Amerike, katera se grozovito hitro razvija in se svojimi kmetijskimi pridelki hudo tekmuje ne le na Angleškem, ampak tudi na Avstrijskem. Uže se ne le v naših krajih, ampak celó na Ogerskem, kjer je svinjereja vendar-le razširjena in nekdanj sloveča bila, — saj so šteli ljudje kakega grajščaka bolj ali manj bogatega po številu prešičev, kateri so se pasli po njegovih neizmernih lastninah, — prodaja prav pogostoma ameriškanska slanina (špeh). Človek bi skoro ne mogel tega verjeti, saj vemo, da Amerika je veliko dni morske vožnje oddaljena od nas. Letošnjo zimo so iz Havra v Ameriki odposlali po barki 10.000 zaklanih ovac, katere so se razprodale v Parizu. Ameriškanska moka, žito, usnje itd. dela hudo preglavico našim trgovcem, pa še hujšo kmetovalcem. Zarad lanske silno neugodne letine ima naše žito še precej pošteno ceno, pa to le zarad tega, ker so drugej po Evropi še slabšo letino od naše imeli. Res je, da z umno colnino zamore naša

država pomagati kmetovalcem, ter brani jih silne konkurence ameriškanske. Prav tako bo velike dobrote novo sklenjena postava, vsled katere z l. 1881. ne bo smela nikakoršna goved prihajati iz Rusije in Turčije v našo državo, kajti to bo provzročilo, da bodo domači govedorejci lepšo ceno dobivali za domačo živino.

Iz Avstralije preti huda konkurenca naši ovčjereji, posebno reji Merinoških finih ovac, ker v Avstraliji imajo ovce, katerih volna tekmuje z Merinoško volno in prodajajo jo skoro za 30% niže kakor jo morejo naši kmetovalci prodajati. Uže so začele nekatere velike grajščine po Českem in Ogerskem vsled tega razpuščati črede Merinoških ovac, katere so jim pred leti prav povoljni čisti dohodek donašale. In koliko drugih razmer ne bi mogel navesti, iz katerih je jasno razvidno, da dober kmetijsk gospodar mora biti dober, marljiv kmetovalec, pa tudi razumen, bister opazovalec svetovnih razmer, sploh mora skrbeti, da bo le takega blaga na svojem polji prideloval, katero lahko po poštenih cenah proda. On mora znati dobro računati pa tako, ne da bi le znal množiti ali odšteti, on mora marveč z natančnim konecletnim računom prepričati se, kateri pridelek na kmetiji mu je največ čistega dobička prinesel, kajti propasti mora, ako leto za letom take pridelke prideluje, kateri ga morda več stanejo, kakor da bi jih na trgu kupil. Če vse to natančno prevdari, se bo vinorejec in žitorejec dostikrat prepričal, da on gospodari za druge: za delavce in silne davke. Povdarjal sem, da mora slehern obrtnik, tako tudi kmetovalec napredovati, slediti razvitku svoje obrtnosti, kakor ta po drugih krajih cvete in ker zarad železnic lahko od ondot blago v njegove kraje prihiti, ter da zamore tudi on izvrstno blago svojim kupcem ponuditi.

Našteti hočem le nekatere stvari, katere se bi morale v kmetijstvu po Kranjskem zboljšati, ako hočemo, da ne zaostanemo za drugimi.

Kje smo z našo govedorejo? Na boljšem pač uže, hvala subvencijam, katere delí uže 10 let naša kmetijska družba živinorejcem. Pa koliko je še storiti? Koliko še manjka, da bi človek mogel reči: tu redé živino, katera ima razločno lastnost, da se lahko imenuje pleme. Zakaj vse hiti na Koroško po Belansko, ali na zgornje Štirske po Muricodolsko govedo? Zakaj imajo umni Švajcarji tako krasno izvrstno živino, tako da moreš prehoditi par dni hoda in povsod najdeš eno in isto izvrstno živino. Zakaj bi mi kranjski kmetovalci ne mogli izrežati si enakolične dobre živine, katera je prav sedaj skoro edina zaslomba gospodarjev?

Kako se ravná z maslom, surovim maslom in sirom? Kje smo še! Ali ni žalostno, da v Ljubljano prihaja sir iz Švicarskega, celó surovo fino maslo (puter) pošilja v neko štacuno v Ljubljano nek gospodar z Goriškega. Res je, da vrli Bohinjci, kateri imajo to srečo, da imajo izvrstnega gosp. Mesarja za svojega duhovnega pa tudi gospodarskega svetovalca, lepo napredujejo, pa Bohinj je komaj en del radolškega okraja, kje je drug velik del Kranjske, kjer povsod govedo redé in od nje večinoma le maslo pridelujejo! Koliko bi bila naša Kranjska bogateja, ko bi zboljšali našo goveje pleme le za toliko, da bi vsaka krava le en polič mleka na dan več imela, torej v letu 180 poličev ali 90 bokalov in kedo mi more le očitati, da je to prenapeta številka, ker z oplemenitvijo naših krav z junci slovečih mlečnih plemen to gotovo brez dvombe dosežemo.

Na Kranjskem se nahaja po statističnih pozvedbah toliko krav: V okraji Kranjske gore 1252, v okraji radolškem 6183, v okraji kranjskem 4391, v okraji tržiškem 899, v loškem 455, v kamniškem 4352, v brdskem 3313, ljubljanskem 7912, vrhniškem 3131, logaškem 2221, loškem 1672, iderskem 2347, vipavskem 2056, senožeškem 1091, postojnskem 2467, bistriškem 1797, litijskem 2900, radeškem 1221, krškem 1664, koštanjeviškem 1369, mokronoškem 1883, trebenskem 1571, zatiškem 1886, v žužemberškem 1426, v novomeškem 2423, metliškem 1268, črnomaljskem 2200, kočevskem 4558, ribniškem 2568, in v okraji Velikih Lašč 1803 krav, toraj skupaj 78.580 krav, od vsake 90 bok. mleka v letu več, bi zneslo več mleka v deželi v enem letu za 7 milijonov in 72.200 bokalov, in če računamo vrednost 1 bokala le s 7 kraje., bi v naši domovini živinorejci 493.654 gold. več dohodkov iz umne govedoreje dobili. Res velikanska številka, pa resnična in ko bi vedno stanovitno skrbeli za to, da bi našo govedo do vrhunca zboljšali, bi lahko tudi 3krat več dohodkov od ravnokar prevdarjenih dobivali. Tu, dragi rojaki! si imamo iskati srečniših časov. Zračunil sem mleko v vrednosti le po 7 kr. bokal, čeravno zamorejo in resnično tudi izkoristujejo umni živinorejci 1 bokal po 9 do 10 kr. z izdelavo finega sira in surovega masla. Prašam le, ali je težavno privaditi se umnega mlekarstva, ali treba tu mnogo podučevanja, stroškov za mlekarniško upravo? Ne, prav lahko bi se vse to doseglo, le dobre volje treba!

(Dal. prih.)

Gospodarske skušnje.

Lim — dober gnoj sadnim drevesom.

Kuhaj pol kilo lima, in zmešaj ga s 50 litri vode; ko si zemljo okoli drevesa nekoliko zrahljal, prilij vsacemu drevesu 6 — 8 litrov te limove vode. — Časnik družbe kmetijske tirolske pravi, da uže v malo tednih se pokaže dober vspeh tega gnojila.

Gospodarske novice.

* *Vinski sejm v Zagrebu* se je po poročilu tajnika „Hrv. slav. gospodarskega društva“ gosp. Fr. Kuralta v „Gosp. listu“ dosta povoljno obnesel. Hrvatska vina so tuji nepristranski trgovci za dobra vina priznali, kar bode gotovo na veliko korist hrvatski vinski trgovini, pa gotovo tudi na spodbudo za napredek ondašnje vinoreje. Prodalo se je na tem sejmu do 700 hektolitrov ali 70.000 litrov vina.

* Skoro iz vseh dežel se sliši, da je po hudi letošnji zimi sila veliko trt po vinogradih pozeblo.

* Na Ogerskem je hudi mraz meseca marcija 30 do 50 odstotkov ogršice vničil. Ozimina pa in posebno pšenica dobro letino obeta. Ravno tako ugodna poročila dohajajo iz Erdeljskega. Rež je sicer na nekaterih krajih trpela, a škoda ni velika. V nekaterih krajih je sadna drevesa in trte velika škoda zadela.

Znanstvene stvari.

Zapisnik

o 16. občnem zboru Matice slovenske

v Ljubljani 14. aprila 1880.

(Dalje.)

Zdaj poroča odbornik in tajnik A. Praprotnik o delovanji „Matice slovenske“ v preteklem letu. Poročilo glasilo se je tako:

Slavni zbor! Danes ima „Matica“ svoj šestnajsti redni občni zbor, v katerem ima njen odbor razložiti svoje delovanje v preteklem družbinem letu, to je, od 1. januarija do konca decembra 1879. leta.

Obširni popisi vsestranskega odborovega delovanja so bili uže objavljeni v natisnenih zapisnikih odborovih sej; toraj zadostuje tu poročati le o glavnih točkah.

Ves odbor je preteklo leto bil trikrat sklican v zborovanje, in sicer 5. februarija, 2. aprila in 29. novembra. Zraven teh sej pa so se v Ljubljani bivajoči odborniki večkrat sešli ter se posvetovali o raznih, vzlasti gospodarskih Matičinih zadevah. Tudi odsek za izdavanje knjig se je sešel v-elej, kedar je treba bilo posvetovati se o natisovanju knjig in o rokopisih, ki so „Matici“ dohajali, katere so ali odborniki sami pregledovali, ali za to naprosili drugih v posamesnih strokah izvedenih presojevalcev.

„Matica“ je preteklo leto svojim udom podelila pet ro knjig, in sicer: 1) „Letopis“ za l. 1879., vredil predsednik dr. J. Bleiweis; 2) „Znanstveno terminologijo“, spisal M. Cigale; 3) „Grmanstvo in njega vpliv na Slovanstvo v srednjem veku“, spisal J. V.; 4) „Raznim delom (pesniškim in igrokaznim) Jovana Vesela-Koseški-ga dodatek“; — ustanovnikom pa vrh teh knjig po §. 5. društvenih pravil še 5) „Hrvatsko slovnico za Slovence“, spisal Franjo Marn.

Da se je lani izdanje teh knjig nekoliko zakasnilo, krivo je največ bilo to, da so se mnogim pisateljem korekture njihovih člankov iz Ljubljane na njihove domove pošiljale, kar je mnogokrat zeló zavleklo natis.

Za knjige, ki jih bodo častiti gosp. udje za prihodnja leta dobili, ima „Matica“ uže več rokopisov ali pripravljenih, ali obljubljenih. Med temi naj bodo omenjeni le ti-le:

1) „Logika“ in „Dušoslovje“, spisal dr. Jos. Križan;

2) „Slovenska slovnica“ po Miklošičevi primerjalni, spisal prof. J. Šuman (oba rokopisa uže izgotovljena);

3) za „Letopis“ nabranega je uže precej gradiva, na pr. „Iz srednje Afrike“, spisal P. Chrisog. Majar, — „V Karlovci“, spisal dr. Iv. Tavčar, — „O Jordanu“ (Jordanis), spisal g. Rutar, — „Okoli in vid“ (s podobami), spisal Jak. Žnidaršič, in več drugih;

4) gosp. prof. Glowacky spisuje „Floro slovenskih dežel“;

5) gosp. prof. Majciger je odboru naznanil, da vredeje „Slovenski Štajer“, II. del, za katerega ima sedaj razen zgodovinarja vse pisatelje naprošene, zato obeta, da bode delo do konca septembra dovršeno;

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 5. maja 1880.

Obseg: Opomin gospodarjem, da hitijo sadno drevje otrebiti gosenic. — Ali zadostuje dandanes kmetovalcu, da le po stari navadi kmetuje? (Dal.) — Spomini iz potovanja po velikih posestih pruske, česke in šlezke dežele. (Dal.) — Gospodarske novice. — Zapisnik o 16. občnem zboru Matice slovenske 14. aprila. (Konec.) — Kaj so narodnjaki za Ljubljano storili, ko so v mestnem zboru gospodovali. — Govor poslanca gosp. Kluna v zbornici poslancev 23. aprila za slovenske srednje šole. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Opomin gospodarjem,

naj hitijo sadno drevje otrebiti gosenic.

Misliti se je smelo, da je letošnja huda zima popolnem pokončala sadnemu drevju škodljivi mrčes. Al ni tako. Z milimi pomladanskimi cveticami in obilim cvetjem sadnih dreves prikazalo se je tudi obilo vrtom škodljivih gosenic.

Postavo imamo v vsaki deželi, postavo jako potrebno in dobro, po kateri imajo spomladi gospodarji gosenice pokončavati, in da se to zgodi, imajo župani nadzorovati posestnike vrtov, župane pa tudi politične gospóske.

Al kakor druge postave, ki jih imajo izvrševati državne gospóske, mnogokrat ostanejo mrtve na papirji in se dejansko ne izvršujejo, tako se godi tudi s postavo o pokončevanju gosenic in broščev.

Kaj nam bode policija zmerom za petami? — slišimo mrmrati marsikaterega zanikrnega sadjerejca — vsaj vé vsak gospodar sam, kaj ima storiti. — Temu ugovoru odgovarjamo to-le: res je treba, da vsak gospodar vé, kaj ima storiti, ali pa vidimo, da vedó, kaj da imajo storiti in da to tudi storijo, če pogledamo sadna drevesa v mnogih vrtilih?

Policija, katera kaznuje zanikerne gospodarje, je postavno le zato potrebna, da se škoda odvrča od vrtov, ki imajo tacega sosedu, ki se za pokončevanje gosenic še ne zmeni ne.

Zato naj so te vrstice opomin vsem gospodarjem, ki se hočejo obvarovati lastne škode po gosenicah, pa tudi odvrniti škodo od svojih sosedov!

Ali zadostuje dandanes kmetovalcu,
da le po stari navadi kmetuje?

Spisal prof. Fr. Povše.

(Dalje.)

Idimo dalje! Kakošni so naši travniki in pašniki? Koliko tisoč in tisoč oralov travnikov je, kateri niso še nikdar dobili le najmanjše podpore. Preraščeni so z mahom, kateri zadušuje razvitek žlahnih trav, polni kislih trav, ker v njih zastaja voda, katera bi se v marsikaterem položaji lahko brez velikih stroškov iz zemlje

odpeljala. Koliko bi ondi potem rastlo več žlahne trave, s katero bi se pomnožiti zamoglo število živine, s tem zopet blagostanje kmetovalcev za tisoče, celó milijone!

Ker sl. ministerstvo kmetijstva prav sedaj tudi našo kmetijsko družbo vabi, da se izrazi o sredstvih, katera bi izdatno pomnožila govedorejo na Kranjskem in ker naše „Novice“ vabijo gospodarje, da izrazijo svoje mnenje, hočem tudi o tem obširniše govoriti in vse pojasniti sè statističnimi številkami, ker le tako gradivo podaja zanesljiv temelj za izračunanje ali prevdarjanje dobičkov ali pomnožitve kakega vira. In kedo more tajiti, da v izboljšani senožetev, travnikov in pašnikov ima Kranjska še velikansko mnogo sena pridobiti, ter s tem pomnožiti more tudi število goveje živine.

Koliko bi se ne dalo popraviti, če bi slehern gospodar sleherni leto zgodaj spomladi z brano, najbolje s travnišno brano prevlekel travnike, ali jih vsaj z železnimi grabljami pregrabil! Koliko sto, tisoč in tisoč voz mahú bi posebno v začetku izboljšavanja nagrahili, ki zatira razvitek drugih žlahnih trav na senožetih. Jaz sem letos 4 vozove mahu nagrahbil na neki ne veliki senožeti, katero sem v prvo prevzel v oskrbništvu. Ta mah ne zadušuje le drugih trav; on je tudi pravo gnjezdo raznih škodljivih mrčesov; on je, ki ovira zraku prosti vhod v zemljo. Kako da se oživi žlahna trava po izgrabljenem mahu, je tako očitno, da je le treba tak travnik videti ter zagotovljen sem, da gospodar nikdar več ne bo opustil tega prepotrebne delu.

Ako hočemo več goved, katera se nam bodo tudi dobro splačevala sedaj, ko je vlada zaprla mejo ptujim govedom, rediti, privaditi se moramo tudi gnojenja travnikov. Oni potrebujejo, prav tako kakor druga zemljišča, podpore, ako hočemo od njih res povoljnih dohodkov dobivati. Kakor veljá pri poljedelstvu kot neovrgljivo načelo, da le oni gospodar še shajati more pri obdelovanji polja, ki njive umno in bogato gnoji, tako da mu obilni pridelki poplačajo velike njegove stroške, prav tako bomo tudi v pognojenih travnikih našli lepe zdatne pomoči povikšati dohodke. Pepel, pepeluška, posebno saje, pomešanica ali kómpost, katerega si lahko iz raznih odpadkov, blata, katero se nabira na dvoru, v bajerjih, cestah itd., iz tnalovine itd. vsak napravlja, gnojnica, katero bi morali skrbniše zbirati, stanjšana sekretnica bodo prav primerne gnojilne tvarine za travnike. Se ve da tudi umetni gnoji, posebno kalijeve soli, bi dokaj pomnožile rodovitnost travnikov, a potem bi morala sl. vlada to sol po zeló nizki ceni prodajati in za to skrbeti, da bi železnice, katere

itak dobivajo od države na milijone subvencij, znižale tarife za prevožnjo takih gnojilnih tvarin, kakor na Angleškem vlada skrbi, da se sploh kmetijstvu služeče snovi po najnižji tarifi prevažujejo.

Nadaljna skrb naša bo morala biti obrnena na oni vir, s katerim moremo okrepčavati senožeti brez posebnih stroškov. Jaz mislim na vodo, s katero bomo napajali senožeti. Na Laškem, posebno v Lombardiji, napajajo travnike z vodo in po 10krat v letu jih kosé! Mnogo je pač travnikov, ki imajo tako lepo naravno lego, da bi z najmanjšim trudom lahko napeljala se voda na-nje!

Pa kakor je napeljava vode, sposobne za napajanje travnikov, neobhodno potrebno delo, katero bomo morali popolno izkoristiti za pomnožitev krme, prav tako bomo morali misliti na odpeljavo vode, ali na izsušenje premnogih močvirnih travnikov, katerih se silno mnogo še na Kranjskem nahaja. Da! z izsušenjem močvirnih ali mokrotnih travnikov bomo zamogli na tisoče in tisoče centov sena več pridelovati. Vsakako bo tu morala pripomoči država, ker veliko je travnikov, ki so močvirni, ker jih zalivajo bližnje reke itd., in v takih slučajih more edino le pomagati, če se reke regulirajo. Kakor bo velikanske koristi izsušenje ljubljanskega mahovja ali močvirja, tako bi tudi reguliranje Ljubljance in drugih notranjskih vodá bila premogočna pridobitev sená.

Koliko pač razdira in odnaša Sava senožeti, kako žalostno zre oko na planjavo, katero Sava nadkraljuje!

Pa tudi manjše vode, potoki marsikdaj silno škodujejo in močvirijo travnike. Omenjam le travnikov v krašenski dolini. Ondi sem našel prav čedna goveda in koliko bi jih mogli več imeti, ko bi regulirali ono majhno vodo, potok, ki zaliva dolino in močvirijene travnike. Koliko tisoč centov izvrstnega sená bi dobili s tem gospodarji v krašenski dolini! Pa kam bi zašel, ko bi hotel na vse močvirne travnike, kolikor sem jih našel na Kranjskem, opozoriti; to lahko opustim toliko bolj, ker sem v referatu o stanji govedoreje po Kranjskem sl. ministerstvu kmetijstva, katero mi je dalo nalog, to preiskati, dovolj določno vse pokrajine naštel, katere bi bile silno potrebne državne podpore, da bi izsušile travnike, na katerih bi tisoče centov sladkega sena več potem dobivale in s tem pomnožile število goved. Uže takrat pred 4 leti, ko še nismo mislili, da bo vlada vendar-le toliko odločno postopala ter zaprla mejo ptujim govedom, sem poudarjal vse to in v referatu k sklepu izrekel: Hoče li slavna vlada pripomoči Kranjski k večemu blagostanju, naj jej pomaga zboljšati travnike z reguliranjem rek in potokov, vsled česar se bo pomnožilo število goved, katera so edina izdatna zaslomba za kranjske kmetovalce. In res ni drugače mogoče, vsaj daje kakovost travnikov podlago govedoreji; kakoršni travniki, takošna živinoreja!

(Dalje prihodnjič.)

Spomini iz potovanja

po velikih posestvih pruske, česke in šlezke dežele.

Spisal Gust. Pirc, adjunkt dež. vino- in sadjerejske šole na Slapu.

(Dalje.)

Od velikega števila jako izglednih posestev južne pruske Šlezije hočem natančneje popisati le dvojno. Med Vratislavom in Ratisborom leži grajščina

Kopic.

To posestvo je imovina jako bogate družine grofa Schaffgottsche-a. Posestvo ni samo po svoji velikosti

in lepoti imenitno, temuč tudi vsled velikanskih naredeb in zboljškov, ki služijo v to, da zemlja večje dobičke doprinaša in da se njeni pridelki lože in boljše v denar spravijo.

Celo posestvo je pod vodstvom „kameralnega ravnateljstva“, kateremu so priredeni različni oskrbovalni uradi s celo tropo kmetijskih uradnikov. Vsi tamošnji uradniki, brez izjeme, izšolani so na viših kmetijskih šolah, in še celo prvi hlapci, „šarfariji“ imenovani, so večidel bivši učenci nižih poljedelskih šol.

Posestvo sme se prištevati tako zvanim obrtniškim gospodarstvom, kajti ogromna večina pridelovanih rastlin rabi tovarnam za izdelovanje sladkorja, vinskega cveta, škroba, cikorije itd. Se ve da, da tako intenzivno gospodarstvo je le tam mogoče, koder je dosti kapitala in koder oskrbnštvo o vseh potrebnih kmetijskih in tehničnih vednostih razpolaga.

Posestvo je popolno arondirano, in posamezne pristave so le malo ena od druge oddaljene. V sredi posestva, v lepem, po angleškem načinu narejenem parku, stoji velikanski grad Kopic. Grad sam, jako okusno v modernem slogu sezidan, služi le v stanovanje posestnikov družini. Uradi, stanovanja uradnikov in fabriških delalcev, fabrike itd. so v posebnih poslopih blizo grada. Vsa ta poslopja so jako lepo zidana, ter vsa skupaj delajo na človeka vtis, kakor da bi prišel v kako majhno mestice.

Okolo grada razprostirajo se veliki cvetličnjaki in daleč okrog sloveči zimski vrt. Ta vrt, ki ima nalogo, posestniku v zimskem času nadomestovati lepo naravo prijetnih letnih časov, je veliko poslopje iz železa in iz stekla. V njem se nahajajo različna drevesa, domača in inostranska, kakor na priliko, palme, smokve itd. Tla, na katerih so, kakor po vrtilih prostori s travo in cveticami, preprežena so z gladkimi poti in stezami. Ves prostor se zgreva po zimi z vročim zrakom, kate-rega se po železnih cevih napeljuje. Popis še veliko drugih lepih reči vrtnarske umetnosti bodem opustil, ker one bi le izučenega vrtnarja zanimale.

Naj le še omenim majhne trdnjave, katera je sezidana v parku na umetnem griču; v njej se nahajajo 3 gostostrelke (Mitrailleuse) od onih, katere so Nemci Francozom v vojski vzeli. Te gostostrelke nahajajo se skoraj pri vseh onih bogatih pruskih posestnikih, ki so bili v nemško-francoski vojski, ter so zavzemali kakošno višo vojaško službo, kot spomini na srečno zmago.

Posestvo Kopic šteje 10 pristav, h kateri vsaki spada 600–1000 jutrov (2 jutra = 1 oral) polja in travnikov. Vsaka pristava je pod oskrbnštvom enega oskrbnika, enega adjunkta in enega kontrolorja.

Živina vsake pristave dobi potrebni del sena od dotičnih travnikov, sicer so pa oni pod posebnim oskrbnštvom kulturnega inženirja in njegovega asistenta. Travniki so vsi planirani in po Petersonovem načinu drenirani, to je, cevi, ki so pod zemljo položene ter imajo nalog, vodo iz spodnje plasti odpeljati, služijo zopet v gotovem času za napeljevanje vode na travnike.

Vsled velikega pridelovanja kupčijskih rastlin ostane krme za domačo živino le malo na posestvu, zato pa tudi toliko živine ni, kakor bi je obziroma na velikost polja in potrebnega gnoja ter intenzivnega gospodarstva moglo biti. Primanjkljej gnoja nadomestuje se z umetnimi gnojilnimi pripomočki, kakor je na priliko guano in Štasfurtska sol in pa s posebno skrbljivim, izvrstnim obdelovanjem zemlje.

Na eni pristavi tega posestva naredil se je tudi poskus gospodarstva brez živine, izvzemši nekoliko vprežne, pa pokazalo se je, da ne gre tako lahko, kakor teorija uči; res je, da pridelki, kar se tiče njih množine, ostanejo enaki, pa stroški so veliko večji, ker

ljenje prestopi, imela le takrat kaj koristi, ako podlaga temu nauku je krog domače prirode, ako se obravnava (dejansko) prirodopisni predmeti domačega kraja segajoči v kmetijstvo. Toraj naj bi se vsak zavedni in zvesti učitelj svojemu poslu za ta pouk v dejansko pojasnilo posluževal prirodopisnih predmetov nahajajočih se v njegovi šolski občini gledé živalstva, rastlinstva in rudinstva. Zadnja dva oddelka pustim danes na strani; kar pa se prvega, to je, živalstva tiče, naj mu veljá nekoliko besedic.

V lanskim „Novicah“ opisal sem nekoliko kmetijstvu škodljivih mrčesov, ter navedel ob kratkem taistih pokončevalne pripomočke. Zadnja rfolina v jeseni in prva pokončevalca sadja v spomladi sta „cvetna zavijavka“ in „velika perna (listna) zavijavka“ ter rilčkar „cvetni ubadar“. Kdo bil bi se nadejal, da poleg tako hude in ostre zime, kot bila je pretekla, bode se na spomlad teh rebarjev toliko prikazalo! Češnje in češpljevci, ter bolj zgodnje vrste hrušek ocveteli so v bolj toplih krajih v prav ugodnem jasnem in hladnem vremenu, toraj so dobro oteti; a jabolka, bolj pozne hruške in češplje zadržuje pa sedanje deževno vreme v brzem ocvetanju, kar je navedenim škodljivcem voda na njih mlin — za njihovo razvijanje in vničevanje sadnega cvetja in perja preugodno vreme. — Cvetni ubadarji, priljubljeno jim posebno hruševno cvetje, so svojo reč uže dovršili, ter v zaprtem, suhem cvetju kot ličinke svojega daljnega razvoja čakajo (vsak uniči po en cvet, kjer se zabubi). A cvetne in perne zavijavke pa ravno sedaj, posebno na jablanih hudo rogovilijo in svoje vničevanje še le koncem tekočega in početkom prihodnjega meseca dovršijo, v katerem času se v bližini drevesnega debla na tla spuščati in v zemljo lezti pričenjajo.

Vseh treh imenovanih škodljivcev življenje in razvoj, kakor tudi poznejših med letom, mora za kmetijstvo vneti učitelj s svojimi učenci dejansko opazovati ter mladino poučevati, kako se (mrčes) zatira. To je prav zanimivo, poučljivo in kratkočasno, ter tudi koristno delo. Le začeti je treba — vnema sledi potem sama ob sebi. Toraj srčno in krepko na noge vi gospodje sokolegi, kakor tudi vsi kolikor toliko zavedeni in marljivi sadjerejci v prospeh in napredek kmetijstva. Mladina naj bi poznala svojega kraja škodljive in koristne žuželke, une nabirala in zatirala, te pa varovala!

Matija Rant, národní učitelj. *)

Ali zadostuje dandanes kmetovalcu,

da le po stari navadi kmetuje?

Spisal prof. Fr. Povše.

(Dalje.)

Prav imajo „Novice“, ako v necem svojem uvodnem članku rečejo: „treba bo državne pomoči, naši gospodarji nimajo zakladov ali fondov za taka velika podvzvetja.“ Pa vsaj je tu dolžnost države, pripomoči, vsaj jej bo s tem prirastel s časom nov vir dohodkov in getovo noben denar ni tako dobro naložen, kakor izboljševalni fond. Koliko sto milijonov pač ni potrošila Angleška za zboljšavanje, posebno za izsušenje in kanaliziranje zemljišč, koliko milijonov frankov ne potroši Francija za povzdigo kmetijstva! Prav sedaj, ko se je

*) Lepi fižol prejeli — lepa hvala! — in ga izročili g. Vodetu, da ga sadi na vrtu družbe kmetijske. Tudi njemu je znana ta sorta, ki jo je neki pred mnogimi leti gospod misionar Knobloher iz Afrike prinesel. — Še malo novcev je na razpolaganje v dotični namen.

Vred.

obravnaval proračun v francoski zbornici, se je slišalo poročilo francoskega kmetijskega ministra, ki razklada vspeh vredbe hudournikov in pogozdevanja, ter omenja, da se je do sedaj v 10 letih 16 milijonov frankov za to potrosilo ter da predlaga visoki zbornici, da bi za letos še 2 milijona in 700.000 frankov dovolila. Ob enem je predlagal cel načrt za vredbo hudournikov in pogozdenje goličav, za kar bo treba 220 milijonov, in to delo se bo v 60 letih izvršilo, torej vsako leto le za to skoro 4 milijone frankov potrosilo. Koliko milijonov ni Francija potrosila za povzdigo vinoreje in živinoreje itd., zato je tudi srečna in mogočna in tudi bridk udarec Bismarkov je ni mogel potreti na tla, ni se zgrudila pod težo 4000 milijonov, ampak premožni francoski narod je v 3 dneh zložil še več od 4000 milijonov posojila. To je storila mogočnost in blagostanje francoskih kmetovalcev, katerim je skrbna vlada sicer velikanskimi subvencijami od nekdanj dala stalno in srečno stališče.

Tudi naša država se mora odločiti enkrat, da bo sprevidela ne le potrebo, ampak tudi velikansko korist izdatnih državnih podpor, porabljenih za povzdigo kmetijstva in naši ljudski zastopniki naj ne zabijo, da bodo naši nasledniki blagoslovili spomin tako skrbnih državnikov, ki so vstvarili zanesljiv temelj blagostanja ter pripomogli, da bodo oni mogli plačevati razne dačine. Naj pomisli, koliko sto milijonov je državne dolga, in od tega treba plačevati obresti, naj torej skrbi, da se bodo tudi taki milijoni izdali, od katerih ni treba samo plačevati obresti, ampak kateri bodo enkrat državi stoterne obresti donašali, in ti so vsi za povzdigo kmetijstva obrneni fondi!

Poglejmo si število travnikov in pašnikov na Kranjskem.

	oralov travnikov	oralov pašnikov	oralov njiv
Okraj Kranjska gora ima	7960	9786	1587
„ Radolica	16883	27993	6744
„ Kranj	5820	7125	16576
„ Tržič	3454	5563	1550
„ Loka	12329	21683	10435
„ Kamnik	6818	7092	13339
„ Brd	5312	2916	1842
„ Ljubljana	24535	6696	25350
„ Litija	7250	13787	10694
„ Radeče	2636	4077	4210
„ Krško	3888	1898	10900
„ Kostanjevica	3455	2751	8950
„ Mokronog	4658	4093	7967
„ Trebno	2178	5098	8500
„ Zatična	4253	6150	11500
„ Žužemberk	5727	6148	4887
„ Novomesto	6000	6888	17223
„ Metlika	2222	6399	6723
„ Črnomelj	5373	17037	9191
„ Kočevje	10019	18840	11425
„ Ribnica	8041	6870	5426
„ Vel. Lašče	5419	4200	4890
„ Vrhnika	10897	16511	5950
„ Logatec	14814	13323	6077
„ Lož	14693	9040	4973
„ Idrija	7090	16265	4819
„ Vipava	5466	14471	2400
„ Senožeče	6838	7548	2454
„ Postojna	11488	17590	5744
„ Ilirska Bistrica	10585	15714	4705

tedaj v celi deželi 235.898 303.952 231.031
Ko bi tedaj izboljšali travnike, in sicer: 1) z odstranjenjem mahu, 2) z novo posetvijo žlahnih trav na

vse one zeló opešane travnike, ki nimajo nobene prave trate, 3) z gnojenjem, 4) z napeljavo vode, 5) z izsušenjem močvirnih travnikov, 6) s tem, da bi v pravem času seno kosili, torej ko je še sočno, ne pa uže vse rujavo, skoro slamnato, smemo brez strahu računati, da bi vsaj za $\frac{1}{3}$ sena več imeli, in če od teh 235.898 oralov travnikov dobivamo v srednji meri po 15 centov sená, toraj skupaj sena 3 milijone in 538.470 centov, lahko bi potem dobivali po 25 centov, toraj skupaj sená 5 milijonov in 897.450 centov, ali pa 2 milijona in 358.980 centov sena več in s tem pa bi toliko več živine rediti zamogli.

Pašnikov imamo 303.952 oralov. Kakošni so večinoma, revni, preraščeni z grmovjem, nihče ga ne strebi, kakor na priliko, modri Švajcarji delajo, da tudi pašnike gleštajo.

Koliko pašnikov pa bi se ne dalo premeniti v rodovitne dobre senožeti, torej tudi tu bi lahko še precej več sená zamogli pridobiti.

V izboljšanju, umnišem oskrbovanju travnikov in pašnikov tedaj imamo zaklad, katerega je treba vzdigniti, da si pomnožimo število živine.

(Dalje prihodnjíč.)

Gospodarske novice.

Novi črtež za postavo o zlaganji zemljišč.

Zbornici gosposki je vlada v pretres izročila nov črtež postave, po kateri naj bi se zemljišča zlagala. Poglavitna misel temu načrtu je: Posebna deželna stava se ima narediti tam, kjer hočejo po sili zemljišča pozložiti, isto tako je posebne postave treba tudi za način in pogoje, po katerih se ima vse vršiti. Uže zložena zemljišča iz nova prelagati proti volji posestnikovi mogoče je le takrat, ako se v ta namen od deželnega zbora sklene posebna postava.

Postava zoper ponarejevanje vina

je bila sprejeta tudi v gosposki zbornici in torej obveljá brž, ko jo cesar potrdi.

Trtno uš

so nekateri razupili, da so jo bili našli v vinogradih barona Brucka v Spielfeldu na spodnjem Štajarskem. Do sedaj se to še ni potrdilo.

Letos je na Štajarskem hroščovo leto,

toda hladno vreme hroščem ne pušča še na dan, kar je velike koristi. Sploh pa bo treba jih hitro pokončavati, ko se bodo prikazali.

Največ trsja pomrznilo

je na Tirolskem. Stari trs je največ trpel.

Národno blagó.

Doneski k slovanski mitologiji.

Spisuje Davorin Trstenjak.

VIII.

Hlip, Bug.

V svojih mladih letih sem živel nekatere dni pri svoji žlahti v Radincih tik Mure. Dva fanta sta necega dne odvezala čoln, ga spustila na vodo, in v derečem valovji sta utonila. Moj stric so rekli: „Vodni hudi duh Hlip ju je vzel“.

Staročeski glosator Wacerad pa priravnava českoslovansko boginjo Hlipa, italski: Salacii, ki je bila po Varronu boginja vode, in „Salacia et Venilia“ se rabi za odtok in pritok morja.

V staroslovenskem in ruskem znači: hlipati, singultire, ščučati, schluchzen, tudi ima pomen: *συστρέφειν*, *zusammenwinden*, *zusammendrehen*, toraj je hlip — hlipa, personifikacija vodnega valovja, ki se skup zviija in vrtince dela.

V istem kraji sem slišal teto svariti otroke: „ne hodite k vodi, da vas Buga ne požre!“

Slovaci poznajo vodna bitja: Buginki, pol s človečjo, pol ribjo podobo. Sorodni Litovci pa so čestili v okrožji morja delovajoče božestvo, katero so imenovali: Bangu-Devaitis, Wellengott, tudi Bangputis, Wellenbäser, sansk. bhanga, unda, litovski banga, val, fluctus, unda.

Tudi ruski pisatelj Kuliš (Zapisk. juž. Rus. č. 2, str. 2) pripoveduje, da Malorusi imajo povesti o morskih ljudéh, katerih je polovica človek, a polovica riba*), kateri iz morja priplavajo na žalo (Ufer) morja, in spevajo in godejo. Buga je torej osebljeno vodno valovje, valjajoča se voda. Litovci ta vodna bitja imenujejo: Guldelki, die listigen, iz gundu, gusti, überlisten, einem etwas vorspielen, v venetščini: ghen-dollar, ghenolizar, überlisten; tudi rusko: gudit, prevarit, iz: gąd-it.

Pri severnih Slovanih se je vodni mož tudi velel: Taterman. Slovenci pa živemu studencu pravijo: taterman.

Po žlebi napeljana voda uteka v neotesan kvišku postavljen štor, porob, in skoz nastavljeno cev izvira. Temu štoru pravijo Pohorci: taterman. V ruskih narečjih pa tatur označuje, štor, penj, truncus, sansk. tâtala, porob, truncus. Naš slavni učenjak prof. M. Valjavec ima: trâtrman, der Brunnenröhre obere in einen Menschenkopf auslaufende Theil (Prinos, etc. pag. 80), a jaz mislim, da je trâtrman tiskarska pomota, ker povsod, kod sem poprašaval, so izgovarjali: taterman. Po štoru, porobku ima tudi rusko božestvo mej in granic: „Čurban“, svoje ime, ker Čurban v ruskih narečjih znači: „najboljšoi otrubok dereva“, porob, abgehauener Baumklotz. Bopp sanskritski tâtata izvaja iz: tat, surgere, extollere, zvišavati se, povzdigati se, torej: taterman, porob, ki se povzdiguje. Prebivalci Pohorja spadajo h korotanskemu deblu slovenstva, in se v mnogih rečéh razločujejo od panonskih Slovencev.

Ozir po svetu.

Pisma iz Ogerske.

VI.

Človek obrača, Bog pa obrne — nameraval sem biti Vam prav rednim dopisnikom, a vendar ni bilo mi mogoče, kakor sem želel. — Zadnjič sem Vam pripovedoval, kako se na Ogerskem madjarska zgodovina in madjarski jezik goji, storil pa sem to zato, da bi se madjarske razmere — „si magna licet componere parvis“ — z našimi slovenskimi v kakošno korist primerjale. Poprašam tedaj, se li pri tem, ko se madjarska mladež z naukom madjarske zgodovine uže tako v elementarnih kakor v srednjih in viših šolah za madjarsko narodnost ne samo ne navdušuje, temoč slepo fanatizuje,

*) To so slovenske „morske deklice“. Kdo nam ve povedati, kaj se je med narodom o njih ohranilo? Mladež slovenska! to bi bili zanimivi „Pogovori“. Pis.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 19. maja 1880.

Obseg: Kako minister kmetijstva grof Falkenhayn zagovarja potrebo podpore kmetijstvu. — Ali zadostuje dandanes kmetovalcu, da le po stari navadi kmetuje? (Dal.) — Glavne napake trtoreje in kletarstva na Dolenjskem. (Dalje.) — Od vremena. — Zapisnik 48. odborove skupščine Matice slovenskev Ljubljani 8. maja. — Poziv slovenskim pisateljem! — Pobirki. — Pravljica o Hmelniškem gradu na Dolenjskem. — Govor poslanca gosp. Kluna v zbornici poslancev 23. aprila za slovenske srednje šole. (Konec.) — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Kako minister kmetijstva grof Falkenhayn zagovarja potrebo podpore kmetijstvu.

4. dan t. m. je bila v zbornici poslancev razprava državnega proraĉuna za potrebščine kmetijskega ministerstva. Pri tej priliki je gospod minister razložil potrebo, da državni zbor dovoljuje vsako leto nekoliko denarja v podporo kmetijskim zadevam. Najprej je povdarjal to, da je naše cesarstvo pred vsem poljedelska država in da bode tudi za zmerom ostala poljedelska, a ne zato, da ne bi Avstrijanci bili spretni tudi za obrtništvo, ampak zato, ker je geografiĉna lega avstrijskih dežel v primeri z drugimi deželami taka, da njih prebivalci ne morejo dospeti do one visoke stopinje obrtništva, po kateri bi s svojimi izdelki tujim deželam, katerih obrtnija na višji stopinji stoji, iz rok izvili kupĉijo.

Po mislih ministrovih bo tedaj blagostan Avstrije zmerom odvisen od blagostanja kmetijstva, ĉe bo pa kmetovalcem dobro šlo, se bodo tudi rokodelci in obrtniki dobro počutili, kateri bodo premožnišim kmetovalcem več svojega blaga poprodali.

Skrb za blagostanje poljedelcev mora tedaj glavni nalog vsake avstrijske vlade biti, še posebno pa tistega ministra, ki se „minister kmetijstva“ imenuje.

V tej skrbi nas ne sme motiti to, da nismo v stanu odvrati slabih letin in da ne moremo zadržavati velikega napredka tujih držav na polji kmetijstva. Zadovoljni moramo biti, da uspešno delamo tam, kjer delati moremo. In to polje je dosti obširno. Će tudi nebá prisiliti ne moremo, da dežuje, ĉe je dalje ĉasa suša bila, imamo vendar moĉ v svojih rokah, da snujemo naprave, po katerih vodo napeljujemo na taka zemljišĉa, katera moĉe potrebujejo. In ĉe tudi ne moremo zabraniti neviht, katere hipoma velike plohe z gorá v doline vlivajo in cele okraje potaplajo, smo vendar v stanu, za take naprave skrbeti, katere odvrtaĉajo ali pa vsaj zmanjšujejo škodo po tacihi nevihtah. Od druge strani pa moremo zemlji, da ne pride ob svojo moĉ, z umnim gnojenjem povrniti to, kar smo jej vzeli, in ĉe zmerom pravo sadimo ali sejemo na pravem mestu in ĉe vsajeno dobro gleštamo. Tako moremo tam, kjer se je poprej le malo pridelavalo, zemljo posiliti do dvojnega in celó do trojnega pridelka brez skrbi, da bi opešala. S tem, da se poslužujemo boljega poljskega orodja in praktiĉnih strojev (mašin) polajšamo si veliko svoje delo. Ži-

vinorejo moremo zboljšati z vpeljanjem žlahnih plemen. Poleg vsega tega pa je minister povdarjal veliko korist in potrebo poduka v kmetijskih strokah in po različnih potih, ki naj bi dohajal mlajšim in starejim kmetovalcem.

Zato je gospod minister kmetijstva nado izrekel, da mu bode državni zbor morebiti še višji znesek na razpolaganje dal, kakor ga je ministerstvo kmetijstva do sedaj dobivalo. *)

Kar se tiĉe državne podpore, katero ministerstvo daje druŹbam kmetijskim, je njegovo mnenje to, da je tam in v tacihi razdelkih treba druŹbe kmetijske podpirati, kjer njim samim denarne moĉi manjka, da bi to za deŹelo storile, kar je neobhodno potrebno. Kjer je državna podpora v preteku več let uŹe preĉejšni vspeh dosegla, ondi sme ministerstvo nekoliko popustiti podpiranje in drugim razdelkom kmetijstva nakloniti, ki podpore bolj potrebujejo.

To so na kratko razložena naĉela, katera je minister grof Falkenhayn v zbornici poslancev v gori navedeni seji razložil, iskreno povdarjaje resnico, da blagostanje Avstrije sloni na blagostanji kmetijstva, — liberalci pa so ga zato v zbornici in po judovskih svojih ĉasnikih grdo napadali, kriĉeĉi, da le v obrtnijstvu tiĉi liberalizem, kdor pa obrtnijstva nad vse ne slavi, je nazadnjak itd. Se ve da judovski šaher in judovski „nix zu handeln“ to je parola dandanašnjih kršĉenih in nekršĉenih liberalcev! Minister grof Falkenhayn pa je pravo zadel, da kmetijstvo je glavni steber Avstriji bilo in bode, — s tem pa ni objavil, da bi obrtnija ne imela svoje veljave.

Ali zadostuje dandanes kmetovalcu, da le po stari navadi kmetuje?

Spisal prof. Fr. Povše.

(Dalje.)

Pa tudi na njivah zamoremo mnogo živinske in sicer prav izvrstne teĉne krme pridelovati.

Res je navadna štajarska detelja in tudi papeŹeva detelja (inkarnatnica) dovolj po Kranjskem razširjena, nasprotno pa še vse premalo kraljica krmenskih rastlin, nemška detelja (lucerna), ki daje najobilnišo množino teĉne klaje. Letošnjo spomlad zaradi hude suše ne more nič kaj pognati trava in celó žita in druge

*) Gosp. ministru je za subvencije kmetijskih druŹeb dovoljeno 330.000 gold.

rastline ne, le lucerna, ki ima jako globoko segajoče korenine, je uže lepo visoka in bo posebno v gorkejših krajih kmalo rešila gospodarja krmenske spomladanske zadrege. In zato ostane nemška detelja prva detelja, katere tudi sicer izvrstna, jako tečna, mlečna in zdrava piča, zgodnja grahoršica, katero so najnovejše poskušnje kot novo izvrstno pičo proglasile, ne bode mogla premagati. Dosedaj se za pridelovanje detelje, sploh krme na njivah na Kranjskem komaj 8% rabi, a brez vse skrbi bi smeli $\frac{1}{5}$ toraj 20%, in če hočemo, da bode živina imela pošteno ceno, bomo pravo zadeli, če tudi $\frac{2}{5}$ toraj 40% njivstva odločimo za pridelovanje detelje in sploh krmenskih rastlin, na pr. krmenske pese, zelene turšice, grahoršice, moharja, lupine, seradele, krmenske goršice itd. Tako bomo vpeljali 5letni kolobar, kakoršen je po Holandskem v navadi: 1. leto: krmenska pesa, — 2. leto: ječmen z deteljo, — 3. leto: detelja, — 4. leto: pšenica, po njej zimska grahoršica, katera se kosi v zgodnji naslednji spomladi, in 5. leto: koruza.

Ko bi tedaj namesto, kakor dosedaj 8% njivstva porabili za pridelovanje krmenskih rastlin, 20 ali 40% odločili za to, lahko si moremo misliti veliko množino krme, s katero bi se izdatno pomnožiti moglo število živine.

Njiv ima Kranjska 231.000 oralov. Če torej le 20% odločimo za krmenske rastline, imeli bi tedaj 46.200 oralov in na teh bi se dalo mnogo detelje in krmenske pese pridelati. Računimo le, da bi samo deteljo pridelovali in če je le po 30 centov računimo na oralu, pridelovali bi je v letu 1.386.000 centov več; koliko torej piče več za govedo! Ugovarjal bi mi kedo in rekel: kje pa bomo živež pridelali za domačo porabo? Na to mu le toliko odgovorimo: Na ostalih 80% njivstva, katero pa bo po pomnoženju živinoreji obilno pognojeno in zato tudi obilniše rodilo žito.

Naj bi si vendar enkrat dali naši kmetovalci prepričati, da le v umnem gnojenju imajo pomoč, s katero morejo zemljo prisiliti k večji rodovitnosti. Sicer naj pa posebno oni večji posestniki, ki obdelujejo svoje polje le z najetimi delalci, ne kakor mali kmet, ki dela s svojo družinico, vzamejo v roko svinčnik in naj izračunajo vse, ter tako bodo pogostoma našli, da bi bolj modro storili, če bi pšenico, proso, ajdo na trgu kupovali, namesto da več potrosijo za pridelovanje teh stvari, le za delalce in enako.

Kaj dela modri fabrikant? On prevdarja vse in če vidi, da mu izdelovanje enega blaga ne nosi dobička dovolj, popusti to in se poprime izdelovanja drugega blaga, ali pa neha. Le kmetovalci so tako trdovratni v lastno škodo, da ne marajo sprevideti in prevdariti, dokler se v dolgove ne pogreznejo.

Bojim se, da bom s to razpravo uže predolg in nadležen, toda prevažno vprašanje je ter mi daje nado, da važnost predmeta opraviči mojo obširnost.

Zdaj smo videli, da bi se dalo več (vsaj 4) milijonov centov sena ali njemu enako vrednih drugih krmenskih rastlin na Kranjskem pridelati, po takem pa 50 do 80.000 več goveje živine rediti. Veliko sena bi pa še mogli pridelati, če bi tako senožeti, kakor njive, na katerih bi krmenske rastline pridelovali, obilno gnojili, kar bi uže s tem mogli doseči, če bi skrbniše ravnali z gnojem in z gnojnico. Kako žalostno je pač videti gnojišča nemarno uredjena, na katerih leži siv, splesnel gnoj, iz katerega je zbežal ves amonijak, najtečniji njega obstojni del, le kosti, bi rekel, so ostale, mesa pa ni več! Še slabše se godi z gnojnico; ta se razteka po cestah in nekateri so še tako modri, da jo iz gnojišča odpeljujejo po prekopi na cesto, ki pelje

skoz vas. Če stopiš v tako vas ob deževji, našel boš po celi vasi neko rujavo morje! Koliko tisoč goldinarjev se pač po tej nemarnosti ne pogubi! Al kaj pomagajo vsi spisi in moje jadikovanje! Poduk, poduk in dober zgled je edino, kar tu pomagati more!

(Dalje prihodnjič.)

Glavne napake trtoreje in kletarstva na Dolenjskem.

(Dalje.)

Tretja napaka dolenjske trtoreje je ta, da se tam trte dosti pregosto, čisto neredno in gledé sort trt popolnoma pomešano sadé, in vrh vsega tega pa še, kakor v severni vinorejski deželi — veliko previsoko gojé. Kakor v severnih vinskih deželah izvolitev zgodnjih sort trt kar le mogoče popolno dozorenje grozdja v prvi vrsti podpira, podpira to gotovo koj v drugi vrsti primerni, redni, čisti nasad in pa nizka izgoja trt, pri kateri visi grozdje kar le mogoče blizo tal. Da je temu res tako, spričujejo zadostno cele velike vinske dežele. Na Dolenjskem, sosednem Štajarskem in Hrvaškem, kjer je gledé nasadov in izgoje trt v vinogradih vse zelo tako kakor na Dolenjskem, pridelujejo se, kakor znano, ravno taka vina, kakor tam; kakor hitro se pride pa v kraje nizke izgoje, najdejo se tam uže boljše vina, da tudi prav izvrstna. To veljá, razume se, vse le v obče rečeno. Jasni dokaz velike važnosti nizke trtne izgoje v severnih vinskih deželah podaja nam pa spodnje Avstrijsko. Ta vinska dežela ima, kakor sem uže rekel in dokazal, trtoreji odločno manj ugodno podnebje kakor Dolenjsko, in vendar se pridelujejo v nji vina, kakoršnih Dolenjska ne premore. Najementnejši dokaz, da je temu res tako, podajajo vina viteza Gutmansthala, pridelana na grajščini pri Radečah. Ta vina napravljena so vendar iz najboljših spodnje-avstrijskih sort grozdja, toda kako vino dajejo in to — v boljšem podnebjú? — Visoka vzgoja trt na Dolenjskem, kriva je pa še drugim čisto gospodarskim napačnostim, kakor 1) ona zahteva kaj visoke in močne, torej drage kole, — 2) vse obdelovanje je težavnejše, toraj tudi dražje, — 3) veter škoduje lahko veliko bolj, — 4) trte veliko lažje pozebejo, — 5) škodljivi mrčesi imajo veliko več zakotišč, trtne bolezni veliko zavetja itd.

Četrta napaka dolenjske trtoreje obstoji v pre-površnem obdelovanju trt. Gledé obrezovanja trt ni nikjer pravega trdnega pravila najti, kajti nikjer se trte tako ne obrezuje, da bi bilo za pridobitev krepkega lesa za bodočo letino na oni, za pridobitev letine tekočega leta pa na drugi strani skrbnjeno. Za severne vinorejske kraje čez vse koristnega mandanja in skrajšavanja mladja na trtah, katero dozorenje grozdja vendar tako močno podpira se na Dolenjskem še pozna ne. Okopavanje trt, kakor tudi vse drugo obdelovanje zemlje, grubanje ne izvzeto, opravlja se kaj površno.

(Konec prihodnjič.)

Od vremena.

Časnik „Obstgarten“ sadjerejce nekoliko straši s polno luno, ki meseca maja rada s slano posmodi vrte, in polna luna je letos še le proti koncu tega meseca, namreč prihodnji ponedeljek 24. dne maja.

Po skušnjah nekega starega sadjerejca se še le po polni luni meseca maja more pričakovati stanovitno toplo vreme brez mrzlih noči. Letos je to res tako, da

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 26. maja 1880.

Obseg: Goveja kuga na Hrvatskem. — Ali zadostuje dandanes kmetovalcu, da le po stari navadi kmetuje? (Dalje.) — Glavne napake trtoreje in kletarstva na Dolenjskem. (Dalje.) — Gospodarske novice. — Tristoletno godovanje cesarske kobilárne v Lipici in Prestranku na Krasu. — Pšateška gora. — Pisma iz Ogerske. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.**Goveja kuga na Hrvatskem.**

Sl. deželna vlada kranjska z oklicom od 16. dne t. m. naznanja to neprijetno dogodbo tako-le:

Glasom telegrama c. kr. generalne komande v Zagrebu od 14. t. m. je nastala živinska kuga v Otoku in Oštariji ogulinskega okraja in glasom telegrama kraljeve hrvatsko-slavonsko-dalmatinske deželne vlade v Zagrebu od 16. t. m. v Prilišĉih, občini modropotoški podžupanije karlovške. Prepovedana tedaj po pooblastilu visocega c. kr. ministerstva za notranje reĉi od 16. t. m. in na podlagi postave od 29. junija 1868., dr. zak. 118, z ozirom tudi na tukajšnje oznanilo od 30. marca t. l., št. 2548, je brez izjemka vsaka uvožnja in prevožnja goved, ovac in kóz, njih surovih prirodkov in vseh v §. 2 gori imenovane postave omenjenih stvari iz Hrvatskega in iz okolice deželnega glavarstva reškega. Prestopki te prepovedi se bodo po namenu te postave o živinski kugi najostreje kaznovali. Osebam, katere ovadijo oblastniji tak prestop, je zagotovljeno plaĉilo, in sicer: 1) za naznanilo vsake skrivaj vpeljane in dejansko za zapadlo spoznane govedi plaĉilo 5 do 10 gold., po razmerah tudi plaĉilo do popolne vrednosti goved izreĉenih za zapadle; 2) za ovado storjenih drugih prestopkov postave o živinski kugi plaĉilo 5 do 50 goldinarjev, po razmerah do 100 gold.

Vsled obstojeĉih postav se je po razglasu c. k. ĉrnomaljskega okrajnega glavarstva odloĉil kužni pomejni okraj. Ta okraj obsega cele občine Griblje, Tribuĉe, Adlešiče, Vinico, Vrh, Obrh, Butoraj in vas Desinec občine Loke.

V tem kužnem pomejnem okraju veljajo naslednje naredbe: 1) Obĉinski predstojnik vseh teh obĉin mora vso govejo živino, ovce in kozé koj ogledati, popisati, sešteti in v razvidu imeti. 2) Ako katera omenjenih živali obolí ali pade (crkne), se mora to nemudoma obĉinskemu predstojniku naznaniti, kateri ima dolžnost, to odmah c. kr. okrajnemu glavarstvu in ako bi znala v kužnem okraju ravno kužna komisija biti, tisti naznaniti. 3) Vsaka mrtva žival se mora na tistem mestu, kjer je padla, skrbno pokriti in se je nima nihĉe dotakniti, dokler ne pride zapoved, kaj je z njo naprej storiti. 4) Goveja živina, ovce in kozé se smejo le takrat skoz pomejni okraj prignati, ako to c. k. okrajno glavarstvo posebno dovoli. To veljá tudi za uvoz in izvoz sena in slame. 5) Živinski sejmi so v kužnem pomejnem okraju

prepovedani. 6) Iz kužnega pomejnega okraja je prepovedano izpeljevati govedo, ovce in kozé, surovo ovĉjo volno, neraztopljen loj, rogove, parklje, seno, slamo, nasteljo in gnoj. 7) Zavoljo tega je tudi ljudem kužnega pomejnega okraja prepovedano, na živinske sejme hoditi, in je tedaj obĉinskim predstojnikom prepovedano, tistim ljudem živinske potne liste dajati, kateri spadajo v kužni mejni okraj. 8) V kužnem pomejnem okraju je skupna paša in skupno napajanje goveje živine prepovedano. 9) Vse gori omenjene občine in vasi, katere spadajo v kužni pomejni okraj, morajo na deželni meji, in sicer od Gribelj do Špeharjev, na ove doloĉene stražne kraje nemudoma in ravno tako civilne straže postaviti, kakor se je ta straža pri zadnji kugi v zadnjih treh mesecih l. 1879. vršila. 10) Kdor se zoper te naredbe pregreši ali tudi sicer zoper doloĉbe postave o goveji kugi ravná, zapade v denarno kazen 500 gold. ali pa v kazen štirimeseĉnega zapora; po novi postavi, katera bode koncem tega meseca v veljavo stopila, pa zapade celó v denarno kazen do 2000 gold. ali pa do 3 leta zapora.

**Ali zadostuje dandanes kmetovalcu,
da le po stari navadi kmetuje?**

Spisal prof. Fr. Povše.

(Dalje.)

Kako malo se še rabi gips pri gnoju, ĉeravno vse skušnje uĉe, da je gipsani gnoj skoro za polovico teĉniši od navadnega gnoja. Kako malo se še gipsajo deteljšĉa! Kako malo se gospodarji menijo za menjavo in ĉistost semena.

Kako malo so še razširjeni dobri umni poljedelski stroji, na pr. dobra orala, okopovaĉi in osipaĉi! Travnišne brane skoro ni najti v celi deželi.

Kako malo se skrbi za ĉišĉenje žita; razun kake veterнице, ki odnaša le pleva in smetí, ne da bi loĉila malopridno plevelno zrnje, ni najti žitoĉistilnic.

Kako malo se skrbi za naše kmetovalce — živinorejce. Oni ne poznajo umnih vodil, po katerih edino je mogoĉe res kaj prida dobivati iz živinoreje. Kaj pomaga najžlahniša žival, ĉe pa pride v roke nevednežu in nemarnežu, ki je ne glešta pridno, ki nima pojma o plemenitni živini, kateremu je vse eno, ali je telica ali junĉek za pleme sposoben ali ne. Kedar je poln hlev, takrat še tako lepo tele mesarju prodá, ko pa nastane prostor, se prvi še tako slabotni teliĉek koj

odloči za nadaljno izrejo. Ni čuda, da je naša govedoreja še na nizki stopinji. Naj si slehern zapomni, da tudi krave morajo biti sposobne za plemenitev in da iz grdih starih „škatelj“ tudi od žlahnih bikov ne bomo izrediti mogli lepih mladičev. Kako zelo je še razširjena navada med živinorejci, da prvega rumenega mleka ne sme dobiti novorojeno tele, ako prav je uže od narave odločeno za sčiščenje črevic mladiča.

Preidimo na svinjerejo. Tudi tu je še dokaj zboljšati, prav tako v konjereji. Kar se tiče čebeloreje, so še veliko premalo razširjeni izvrstni Dzierzonovi ali po njegovem sistemu izdelani čebelni panjovi.

Kako stojimo v sadjereji? Ali imamo uže povsod obilno žlahnega sadja, ali ni še dokaj divjačine, ali niso še zelo zanemarjena sadna drevesa? Ali skrbimo za umno porabo sadja v obilnih sadnih letinah? Kako se še vedno sušé slive, češnje, orehi itd.? Koliko smo pa napredovali v trtoreji in vinokletarstvu? Še vedno kraljujejo slaba trtna pozno zoreča plemena, katera dajó prekisló vino, namesto da bi se umaknila rano zorečim trtnim sortam, kakor so na pr. burgundec, modri zgodnji portugizec itd. Kako se še vedno v novo napravljajo in zasajajo vinogradi! Na kako nizki stopinji je še naše kletarstvo!

No! nadejam se, da sem dovolj važnih vprašanj navedel, katera vsa jasno kličejo kot izdatno pomoč: dajte kmetovalcem poduka! Če res ljubite narod, ki je v ogromni večini poljedelsk, skrbite za njega strokovno izomiko, učite ga, da bo moder gospodar, podpiraj ga visoka vlada, ne štediti zboljšati mu njega zemlje po umetnih vredbah rek itd. in srečen bo naš kmetovalec! Nikar ne zapirajte oči, kakor tič štrus, ki glavo zarine v pesek in meni, da ga lovec ne vidi! Preglejmo vendar enkrat, da tako ne bo šlo naprej, da jedro naroda na Kranjskem, to je, kmetijski stan, propada in da če mu ne pomoremo ter ga sposobnega storimo materijalno in duševno, da bo zamogel tekMOVATI z drugimi ptujimi kmetovalci, bo onemogel in propal. Da! kmetijskih šol, sploh kmetijskega poduka je treba, ker dandanes ni dovolj, da kmetovalec po starem dela, — razumen in marljiv mora biti. Iz moje razprave pa je tudi razvidno in mogoče vsaj na večino onih od sl. kmetijskega ministerstva stavljenih vprašanj odgovoriti, kar poskušam v sledečem na kratko posneti.

1. Kakor je razvidno iz mojega spisa, je prav lahko mogoče pomnožiti pridelovanje živinske klaje. Visoka vlada naj le stalno ostane pri sklepu, da bo branila naše živinorejce pred ptujo živino. Prav pa imate „Novice“, da dober poduk bo najprej dovedel naše gospodarje do poskušene ali druge krmenske rastline in srečen vspéh bo potem gotovo slehernega poskuševalca privedel do tega, da bo v obilni meri prideloval take krme. Priporočati pa si dovoljujem, da bi slavna kmetijska družba skrbela za to, da bi vsaj v začetku priredila, kakor sem nasvetoval v spisu „o semenski kupčiji, glej št. 8. in 9. „Novic,“ in preskrbela gospodarje z dobrim, zanesljivo kaljivim semenom in če mogoče, da bi od ministerstva dobila tudi podpore za to, tako da bi zamogla razna krmenska semena (toliko od detelje, kakor od krmenske pese, zimske grahoršice, zimske ogeršice itd.) po nižani ceni oddajati gospodarjem. S tem bi marsikaterega gospodarja dovedla do tega, da bi za mali denar si nekoliko semena vsaj za poskušnjo kupil in ob enem pa bi veliko naravnost pospešila razširjenje krmenskih rastlin, ker žalibog le preveliko je sleparije v semenski kupčiji in če se kmetovalec opehari z nakupom kakega semena, silno težavno je prepričati ga drugi pot, da bi zopet poskusil. Jasno je kot beli dan, da detelja bo morala zvonec nositi v

vrsti krmenskih rastlin, in kako težavno je najti deteljino ali lucernino seme prosto sitne predenice!

Ako hočete res odpreti pot razširjevanju lucerne, oskrbite kranjske gospodarje s čistim deteljnim semenom. Če bo katera subvencija obilni sad obrodila, gotovo bo ona za prospeh te semenske priredbe veliko koristila. Sploh zavračam o tem na moj omenjeni spis „o semenski kupčiji“.

2. K drugi točki dostavljam le kratko: Kjer se nahajajo odpadki sposobni kot nastilski surogat, gotovo je umno to storiti, pa tudi tukaj bo kmetijsk poduk izdaten.

3. Prav tako o tretji točki. Namesto po strnišnem žitu sejati ajdo, katera komaj v 10 letih enkrat povoljno bogato obrodi, katero tako pogostoma v začetku setve suša, pozneje o cvetji pa dež, in kmalu potem jesenska slana pobere, katera pa obilno fosforo-kislih soli iz zemlje poropa, ter zemljo hudo izmolzuje, bodo pač se dali gospodarji prepričati po umnem poduku, da bodo rajši vsejali gosto turšico, katera se pokosi, ko je 2 čevlja visoka in daje zelena prav izvrstno pičo tudi za molzno živino; pa tudi posušena, ker mlada pokošena, in na slamoreznem stroju zrezana bo po zimi živinorejcem ljub primeček na senilniku. Nadejati se je, da bodo naši gospodarji kmalu poprijeli se krmenske pese, katera bo preljub zboljševalen dodatek k zimski slamnati piči, ki je sama za-se zelo pusta. Tudi tu bo dober zgled in napeljava po primernem poduku največ izdala. (Kon. prih.)

Glavne napake trtoreje in kletarstva na Dolenjskem.

(Konec.)

Da se vinogradi po Dolenjskem le prepovršno obdelujejo, je deloma krivo to, da Dolenjci nič kaj pravega orodja za obdelovanje trt nimajo. Skratka rečeno: trtoreja je na Dolenjskem povsod, kjer sem bil, z izginljivo majhno izjemo — blizo Krškega — taka, kakoršna bi ravno biti ne smela. Prav nič preveč ne rečem, ako trdim, da o trtoreji bi mogel sleherni Vipavec Dolenjecem v zgled služiti.

Tudi dolenjsko kletarstvo, žalibog, skoro nič kaj boljše ni, kakor je trtoreja. Pred vsem pomanjkuje na Dolenjskem pravih vinskih kleti, kajti po vinogradih raztrešene „zidanice“ se vendar kleti imenovati ne morejo.

Da se na ločitev belega grozdja od črnega ob trgatvi prav nič ne gleda ali celo malo, to spričuje rdeča barva velike večine dolenjskih vin. Robljanje grozdja, to je ločenje hlastin od jagod, pravilno zaprto kipenje mošta, pravilna naprava črnine, pravilna posprava praznih sodov, — vse to je na Dolenjskem s kaj majhno izjemo nepoznano. Da! še celo presnemanje (pretakanje) vina se vrši zelo površno; večina vinorejcev presnema le po enkrat, pa je tudi mnogo taciH vinorejcev, kateri še enkratno presnetje za nepotrebno smatrajo. Če se vino dobro obdrži, je prav, — če se pokvari, pa tudi nič ne dé. Res smejati sem se moral pravi angleški „šeko-jednosti“, s katero so se v nekaterih krajih vinorejci o tem pogovarjali, koliko predlanskega — 1878. pridelka so iztočili. „Koliko si ga ti iztočil, koliko ti?“ — so se pomenkovali. Jaz nisem koj razumel, kaj da hočejo reči z besedo „iztočiti“; razumel sem jo še le potem, ko mi je nek mož razodel, da za „vino iztočiti“ se čep odbije, da izteče vino — po vinogradu, od koder je prišlo. Res kratek proces!